

TIL REGERINGEN

Diskussionsoplægget blev drøftet på Det Økonomiske Råds møde den 2. december 2003. Det følgende er et resume af drøftelserne, delt op i to afsnit. Første afsnit omhandler konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik. Andet afsnit omhandler uddannelse. Ud over bemærkningerne på mødet er der på siderne 265-296 skriftlige indlæg fra en række rådsmedlemmer.

Formandskabet beklagede indledningsvis, at diskussionsoplægget var lækket, men udtrykte tilfredshed med, at rådets medlemmer ikke havde kommenteret rapporten i pressen. Flere rådsmedlemmer udtrykte ligeledes irritation over forløbet. Formandskabet vil på denne baggrund tage kontakt til det pågældende medie og indskærpe vilkårene. Der var generel tilslutning til formandskabets opfattelse, at den nuværende procedure omkring offentliggørelsen af diskussionsoplægget fortsættes. Formandskabet annoncerede endvidere, at forårets rapport forventes at indeholde to specialanalyser: En analyse af aspekter af generationsfordelingen og en analyse af den offentlige produktion.

Konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik

Der var blandt medlemmerne en generel tilslutning til det overordnede konjunkturbillede, der er tegnet i redegørelsen. Der var dog flere medlemmer, der tillagde usikkerheden om konjunkturudviklingen en større vægt, og flere mente, at billedet kunne vise sig at blive for optimistisk, specielt med hensyn til udviklingen i ledigheden og beskæftigelsen. Nogle medlemmer fandt også, at dollarkursens mulige betydning for den danske økonomi var undervurderet.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening delte formandskabets bekymring om, at den seneste udvikling på arbejdsmarkedet ikke bringer den økonomiske politik på en holdbar kurs i henhold til 2010-planen. Han mente ligesom formandskabet, at der er behov for nye initiativer, som kan skabe vækst i arbejdsstyrken og dynamik på arbejdsmarkedet. Han var også

bekymret for, at utilstrækkelige tiltag på arbejdsmarkedet kunne betyde, at dansk økonomi ikke er i stand til fuldt ud at udnytte mulighederne, som fremgangen i den internationale konjunktur medbringer. En voksende arbejdsstyrke og en lønudvikling som i udlandet er forudsætningerne for en holdbar vækst i Danmark.

Formanden for Landsorganisationen mente, at vurderingen af fremgangen i beskæftigelsen gennem det næste år er optimistisk. Regeringens finanspolitik kan bedst karakteriseres som for lidt og for sent. Derfor er LO ikke enig med formandskabet i, at der ikke er behov for lempelser af finanspolitikken her og nu. Han delte derimod formandskabets kritik af en række aktuelle økonomisk politiske udspil fra regeringen, herunder forslaget om at belønne de ældre, der har mulighed for at udsætte pensionen samt forslaget om at sælge almene boliger. Han fandt endvidere på linje med formandskabet også, at det er vanskeligt at vurdere Nordsøaftalen.

Formanden for Dansk Handel & Service var generelt enig med formandskabets vurdering af konjunkturerne, og han så allerede tegn på et øget privat forbrug mod slutningen af 2003. Skattelettelserne i 2004 vil sandsynligvis i stor udstrækning omsættes til forbrug, og effekten af de afdragsfrie lån kan måske være større end forudsat af formandskabet. Den demografiske udvikling kræver strukturelle reformer på arbejdsmarkedet, som endnu ikke er påbegyndt. Disse reformer er nødvendige for, at 2010-planen kan opretholdes, og formanden for Dansk Handel & Service delte formandskabets bekymring for den finanspolitiske holdbarhed. Selv på trods af skattestopet har det vist sig vanskeligt at styre de offentlige udgifter, og der kan derfor være behov for nye midler. Gennemførelsen af nominelle målsætninger kan her være et godt instrument.

Formanden for Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd bemærkede, at de vedtagne skattelettelser fra og med 2004 blandt andet finansieres af en lavere vækst i de offentlige udgifter. Dette resulterer i et skift fra offentligt forbrug til privat forbrug, hvilket ikke er logisk, da der er et stort dokumenteret behov for offentlige ydelser. FTF finder, at der skal anvendes positive incitamenter for at øge de ældres erhvervs-

deltagelse. Dette bør dog ikke ske i form af en økonomisk bonus, men snarere i form af efteruddannelse og ved at forsøge at skabe attraktive arbejdspladser for ældre.

Formanden for Dansk Industri kunne tilslutte sig formandskabets syn på den danske og internationale økonomi. Det begyndende opsving i USA og Japan har umiddelbart svært ved at forplante sig til Europa som følge af usikkerhed, den svækkede dollar og en svag europæisk konkurrenceevne. DI er enig med formandskabet i, at der ikke er behov for at lempe finanspolitikken yderligere af hensyn til udviklingen i beskæftigelsen. Den planlagte finanspolitik for 2004 er ganske lempelig, og der er fortsat risiko for, at det offentlige forbrug vokser mere end planlagt. Derfor er DI helt enig med formandskabet i, at der er brug for nye styringsmekanismer i den offentlige udgiftsstyring. DI deler bekymringen for, om målene i 2010-planen kan nås. Det er vigtigt, at målene fastholdes.

Økonomi- og Erhvervsministeriets departementschef var overordnet enig i konjunkturvurderingen og fandt, at skattelettelserne ligger pænt i forhold til konjunkturforløbet. Han var enig i, at der på denne baggrund ikke er behov for yderligere finanspolitiske lempelser. De vedtagne skattelettelser forværrer naturligvis isoleret set den finanspolitiske holdbarhed, men den samlede finanspolitik er i henhold til 2010-planen holdbar. Det skattepolitiske råderum i denne plan afhænger af en række forudsætninger om bl.a. arbejdsstyrkeudviklingen og væksten i det offentlige forbrug, og det er for tidligt at vurdere, om de holder. Der er dog positive tegn bl.a. på, at væksten i det offentlige forbrug er bedre under kontrol. Han var dog enig med formandskabet i, at det endnu er en stor udfordring at realisere målsætningerne. Med hensyn til almene boliger fremhævede han, at forslaget om salg naturligvis ikke er løsningen på alle strukturelle problemer på boligmarkedet. Det er regeringens mål at give lejerne valgfrihed, og det skal naturligvis ske på en samfundsøkonomisk fornuftig måde. Han tilføjede, at en del af salgsprovenuet skal anvendes til at nedsætte den kommunale grundkapital, hvilket vil give kommunerne tilskyndelse til at bygge nye almene boliger. I relation til Nordsøaftalen understregede han, at samfundet med den ny aftale får en større andel af overskuddet, og at den ny aftale indebærer færre skatte-

mæssige forvridninger. Beregninger viser endvidere, at den reale forrentning for DUC med aftalen vil blive lavere end den historiske forrentning.

Finansministeriets departementschef var helt uenig i formandskabets fremstilling af den finanspolitiske holdbarhed. Han fandt ikke, at forudsætningerne for formandskabets vurdering fremgår tilstrækkeligt klart, herunder at formandskabets antagelser på en række centrale områder afviger fra den forudsatte udvikling i regeringens 2010-fremskrivning. I henhold til denne fremskrivning er finanspolitikken netop holdbar. Formandskabets konklusion om, at finanspolitikken ikke er holdbar, må tages som udtryk for, at formandskabet ikke er enig i forudsætningerne om bl.a. vækst i det offentlige forbrug og udviklingen i arbejdsstyrken. Han savnede i den forbindelse, at formandskabet forholder sig til, at skattestoppet er overholdt i både 2003 og 2004, og at budgetterne svarer til det aftalte i begge år, hvilket er en ret markant ændring i forhold til tidligere. Han fandt, at formandskabet rejser en spændende diskussion om, hvorvidt styringen af de offentlige udgifter skal foregå i løbende eller faste priser. Det er der naturligvis fuld opmærksomhed omkring i Finansministeriet. Det er udgifterne i løbende priser sammenholdt med indtægtsgrundlaget, der har betydning for gæld og pres på beskatning, men til en række styringsmæssige formål er det en fordel at sondre mellem mængde- og priskomponenter. Derfor fokuseres der i den konkrete finanspolitik på begge elementer, og rammerne tager, som foreslået af formandskabet, afsæt i overvejelser om finanspolitikens holdbarhed.

Formanden for Danske Andelsselskaber kunne tilslutte sig formandskabets vurdering af økonomien og var enig i, at der ikke er behov for finanspolitiske lempelser. Tværtimod mener landbruget, at der er behov for en stram finanspolitik, der tager højde for den fremtidige demografiske udvikling. Dog bør der på statsbudgettet være plads til flere langsigtede investeringer i forskning. Landbruget er enig med formandskabet i, at skattestoppet bidrager til at styre de offentlige udgifter, men tager afstand fra konklusionen om, at skattestoppet hindrer en hensigtsmæssig omlægning af skatterne fra mobile skatteklender til immobile skatteklender. En sådan yderligere beskatning af pro-

duktionsmidlerne vil ikke være gavnlige for den økonomiske udvikling.

Repræsentanten for Handel, Transport og Serviceerhvervene var generelt enig i konjunkturprognosen, om end han så mere optimistisk på udviklingen i det private forbrug. Han udtrykte bekymring for en kommende strukturel mangel på arbejdskraft. Der er derfor brug for reformer, der kan øge mobiliteten og incitamenterne på arbejdsmarkedet. Han fandt i øvrigt, at skattestopet har været en effektiv medicin, der har dæmpet væksten i de offentlige udgifter, og trods bivirkninger fandt han, at skat-testopet har vist sit værd.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd fandt, at beskæftigelsesudviklingen i prognosen er for optimistisk og har et utroværdigt forløb. Han savnede endvidere en nærmere analyse af de mulige konsekvenser af dollarens fald over for euroen og fandt det sandsynligt, at formandskabet undervurderer effekterne heraf. Han fandt endvidere fremstillingen af de finanspolitiske muligheder for unuanceret. Det var i den forbindelse vigtigt at skelne mellem permanente og midlertidige finanspolitiske lempelser, og han fandt, at der i den nuværende situation er et behov for midlertidige lempelser af finanspolitikken for at nedbringe ledigheden. En finanspolitisk lempelse burde snarere ske i form af eksempelvis fremrykkede investeringer end i form af skattelettelser.

En af de særligt sagkyndige, Ellen Andersen, konstaterede, at det er svært at lave prognoser. Erfaringen viser, at enighed blandt prognosemagere ikke er tilstrækkelig til, at de får ret. Da usikkerheden på lang sigt må være større end på kort sigt, er der behov for betydelig ydmyghed ikke mindst ved lange fremskrivninger

Nationalbankdirektøren vurderede, at der er flere forhold i den internationale økonomi, der udgør usikkerhedsmomenter. Han ville i den forbindelse have fundet det interessant med følsomhedsanalyser af mulige udviklinger af de store underskud i USA. Han beklagede udviklingen omkring stabilitets- og vækstpakten. Denne udvikling undergraver troværdigheden af de institutionelle rammer og tilliden til de offentlige finanser.

Han stillede sig i denne sammenhæng tvivlende overfor, om en overgang til strukturelle mål vil løse problemerne. Nationalbanken er enig i, at der ikke er behov for finanspolitiske lemper. I relation til de langsigtede analyser af finanspolitisk holdbarhed fandt han behov for en grundig faglig diskussion om, hvordan vurderinger af holdbarheden bør udarbejdes – både med hensyn til metode og forudsætninger.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, efterlyste en nærmere vurdering af konsekvenserne af dollarudviklingen. I relation til finanspolitikken understregede han, at enhver styring af de offentlige udgifter må gøre ondt. En bevidstløs hård styring af de offentlige udgifter vil uundgåeligt føre til en discount offentlig sektor, hvilket før eller siden vil blive uacceptabelt. Der er derfor et stort behov for nogle grundlæggende prioriteringsdiskussioner. Han understregede endvidere, at udviklingen i arbejdsstyrken ikke kun bestemmes af erhvervsfrekvensen for unge, de ældre og indvandrere. Det er således bemærkelsesværdigt, at man igennem mange år har set en faldende erhvervsfrekvens blandt danske mænd mellem 30 og 50 år, dvs. arbejdsmarkedets traditionelle ”kernestyrker”.

Den administrerende direktør for Kommunernes Landsforening fremhævede, at budgetdisciplinen er blevet bedre gennem den seneste årrække, og der er derfor ikke behov for nye styringsmidler. Da der allerede udmeldes løn- og prisforudsætninger i forbindelse med budgetsamarbejdet mellem stat og kommuner, vil en overgang til nominelle målsætninger for det offentlige forbrug i praksis ikke have nogen styringsmæssig betydning. Han mente endvidere, at de historiske erfaringer fra 1980’erne viser, at sanktioner ikke er en hensigtsmæssig løsning. En forudsætning for, at det fremover er muligt at styre væksten i de offentlige udgifter, er, at der sker en afstemning af forventningerne mellem befolkningen, regeringen, Folketinget og organisationerne. Et bedre udgangspunkt for en styring af de offentlige udgifter ville i øvrigt være øget fokus på rammebevillinger og mindre vægt på lovbestemte udgifter. Desværre går trenden nærmere den anden vej.

Formandskabet konstaterede, at der er en relativ bred opbakning til hovedlinierne i prognosen, selvom der er en række med-

lemmer, som fandt, at formandskabet er for optimistisk med hensyn til udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden. Konjunkturprognoser er altid behæftet med betydelig usikkerhed, og specielt forudsigelser om konjunkturvendninger. I modsætning til tidligere er der dog nu nogle klare tegn på en bedre international konjunktur, og herhjemme understøttes den gunstige udvikling af både de vedtagne skattelettelser og i mindre grad de afdragsfrie lån. Den seneste udvikling i dollarkursen har selv sagt betydning for den kommende udvikling i både europæisk og dansk økonomi, og det er der selvfølgelig taget højde for i prognosen. På denne baggrund mener formandskabet ikke, at der er behov for flere lempelser af finanspolitikken. Dette skyldes, at ledigheden forventes at falde – relativt meget endda – hvilket betyder, at ledigheden i løbet af prognoseperioden vil nærme sig det strukturelle niveau. Herudover er mulighederne for at stramme finanspolitikken, hvis der opstår behov herfor, begrænsede. Det skyldes, at det som følge af skattestoppet ikke er muligt at hæve skatterne, og at det underliggende pres på de offentlige udgifter gør det meget vanskeligt at reducere væksten i disse udgifter yderligere. Endelig er det vigtigt at understrege, at det er meget vanskeligt, at finstyre den økonomiske udvikling. Det skyldes bl.a., at konjunkturvurderinger som nævnt er behæftet med en betydelig usikkerhed.

Det er meget vigtigt med en langsigtet plan for dansk økonomi, såsom 2010-planen. Den seneste udvikling i den offentlige gæld, beskæftigelsen og de offentlige udgifter har imidlertid skuffet sammenholdt med forudsætningerne i 2010-planen. Samtidig har skattelettelserne isoleret set forværret den finanspolitiske holdbarhed. Det er derfor formandskabets vurdering, at der stilles store krav for at realisere 2010-planen.

Aftalen omkring Nordsøen indebærer en forbedring i forhold til tidligere. De foreliggende informationer om aftalen gør det dog vanskeligt at vurdere aftalen som helhed. En samlet og grundig analyse af de samfundsmæssige konsekvenser af aftalen ville derfor være ønskelig.

Finansministeriets departementschef replicerede, at det ville have været hensigtsmæssigt, om formandskabet eksplicit havde

gjort opmærksom på, hvordan de antagelser, der ligger til grund for beregninger af den finanspolitiske holdbarhed i diskussionsoplægget, afviger fra forudsætningerne bag regeringens 2010-plan.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd var enig i, at finanspolitisk finstyring ikke bør overdrives, men fandt det urimeligt at slå den af AE foreslåede fremrykning af offentlige investeringer hen som “finetuning”. Han pointerede endnu en gang, at han ikke fandt formandskabets diskussion af de finanspolitiske muligheder tilstrækkelig nuanceret i relation til skelen mellem midlertidige og permanente finanspolitiske lempelser.

Formandskabet understregede i relation til den finanspolitiske holdbarhed, at man ikke havde foretaget egentlige nye holdbarhedsberegninger til denne rapport. Beregningerne blev foretaget til rapporten i efteråret 2002, hvoraf forudsætningerne fremgår klart. Udviklingen siden levner ikke tvivl om, at den finanspolitiske holdbarhed er forringet siden da. Men i øvrigt kan formandskabet kun tilslutte sig synspunkterne om, at en grundig vurdering af metoderne og antagelserne bag de forskellige beregninger af den finanspolitiske holdbarhed er ønskelig.

Uddannelse

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening takkede for et spændende kapitel om det danske uddannelsessystem og mente, at selvom de danske uddannelsesinvesteringer er blandt de højeste i verden, så er uddannelsesniveaet højere i mange andre lande. Han anbefalede en folkeskole med større vægt på faglighed og forberedelse til videre uddannelse og arbejde. Han fandt generelt formandskabets anbefalinger om øget anvendelse af evalueringer og effektmålinger fornuftige. Det er vigtigt, at uddannelserne defineres i forhold til arbejdsmarkedets behov. Han fremførte, at der med den nye aftale om skolepraktik er taget et initiativ, der letter presset på skolepraktikordningen. Denne problemstilling har længe fyldt for meget, så det er næsten blevet overset, at erhvervsuddannelsessystemet suverænt er det område, der har den tætteste kobling til arbejdsmar-

kedet. Han understregede, at skolepraktikproblemet bl.a. skyldes, at systemet har givet tilbud på områder, hvor der ikke er efterspørgsel, samt at der er blevet pålagt flere opgaver f.eks. som led i revalidering. Det er derfor ikke overraskende, at der er opstået mismatch-problemer. Formanden mente, at erhvervsuddannelsessystemet fortsat skal udvikle sig, men at økonomiske tilskud til virksomheder, der opretter praktikpladser, ikke er vejen frem.

Med hensyn til gymnasireformen mente han, at fagligheden og de studieforberevende elementer skal i højsædet, og han så gerne, at gymnasierne bliver statslige selvejende institutioner. Det vil sidestille gymnasiet med de øvrige ungdomsuddannelser. Formanden påpegede, at personerne i restgruppen er mere udsatte for at blive fastlåst i de offentlige forsørgelsessystemer, og tilføjede, at der skal skabes et arbejdsmarked med plads til dem med de svageste uddannelseskompetencer. Det voksende antal unge efterkommere af indvandrere vil udfordre disse målsætninger. Formanden understregede, at betydningen af økonomiske incitamenter til både uddannelse og beskæftigelse ikke kan overvurderes. Det skal kunne betale sig at tage en uddannelse, og det skal kunne betale sig at vælge en uddannelse, der er behov for på arbejdsmarkedet. Endelig mente han, at voksen- og efteruddannelsesområdet har været genstand for mange regelændringer, og syntes i den forbindelse ikke, at formandskabets forslag om branchevise fonde er særlig præcist.

Formanden for Landsorganisationen roste kapitlet og erklærede sig enig i formandskabets forslag om ensartede økonomiske betingelser for ungdomsuddannelserne. Det ligger tæt op ad LO's eget forslag. Han mente, at skolepraktikaftalen ikke løser de grundliggende problemer, idet der fortsat vil være mangel på praktikpladser. Ved at skære ned på skolepraktikken har man blot forværret situationen, og der kræves andre initiativer end de aftalte. Han delte dog ikke formandskabets positive opfattelse af den såkaldte eud+-uddannelse. Det er netop kvaliteten af erhvervsuddannelserne, der gør, at de unge efterfølgende finder beskæftigelse. Derfor vil indførelsen af en dårlig uddannelse som eud+ ikke gavne de bogligt svageste elever. Med hensyn til efteruddannelse fandt han det bekymrende, hvis

lønmodtagerne omfattet af de generelle overenskomster skulle finansiere al efteruddannelse. Formanden mente endvidere, at der inden for efteruddannelse bør ske en større samfundsmæssig indsats for de mindst uddannede, lavest lønnede og ældre. Arbejdspladserne skal imidlertid også tage aktivt del i de ansattes kompetenceudvikling, ligesom den enkelte har forpligtelse til at anvende de aftalte rettigheder i efteruddannelse.

Formanden for Dansk Handel & Service konstaterede, at Danmark skal satse på højt kvalificeret arbejdskraft, da det er samfundets fremtidige dynamo. I den forbindelse fandt han, at koblingen mellem uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet er helt central, men at denne kobling desværre er gemt væk i kapitlet bag betragtninger om lønspredning, socialklasser og forældrebaggrund, mulighed for egenbetaling mv. Disse betragtninger er interessante, men på mange områder er de sekundære i det store perspektiv. Han konstaterede, at større fleksibilitet i uddannelserne, mere ansvarlighed på de enkelte uddannelsesinstitutioner med hensyn til deres rolle i samfundet og et øget samspil mellem uddannelsessystemet og det aftagende arbejdsmarked er helt centrale aspekter set i lyset af de udfordringer, som videnssamfundet stiller til uddannelsessystemet. Han fremførte, at udviklingen inden for erhvervsuddannelserne er på vej i den rigtige retning. Finanslovsaftalen om skolepraktik bremser op for den ørkesløse uddannelse af elever i skolepraktik med begrænsede jobchancer efter endt uddannelse. Han fandt, at formandskabets forslag om tilskuds- eller afgiftsmodeller for at øge antallet af praktikpladser kun vil have begrænset og forbigående virkning.

Formanden for DH&S bemærkede, at der er væsentlige grunde til at opretholde det frie studievalg. Central dimensionering af uddannelserne har således ikke været nogen succes. Han tilsluttede sig endvidere formandskabets betragtninger om, at frit studievalg skaber bedre sikkerhed for gennemførelse af uddannelsen. Han konstaterede, at der er behov for at se på, om det videregående uddannelsessystem er tilstrækkeligt fleksibelt. Der skal bl.a. sikres reelle og mangfoldige valgmuligheder mellem bachelor- og kandidatuddannelserne. Udviklingen i andre lande viser, at eksempelvis humanister tager en mere erhvervsrettet kandidatgrad inden for samfundsvidenskab eller det tek-

niske område. Han pegede på behovet for yderligere analyser, før det kan konkluderes, at øget egenfinansiering kombineret med en efterfølgende økonomisk kompensation er godt, da det er et brud med det hidtidige danske princip om gratis uddannelse. I forlængelse heraf konstaterede han, at de økonomiske incitamenter til at tage en uddannelse i forvejen er ganske små. Det skyldes ikke mindst den høje beskatning af arbejdsindkomst. En nedbringelse af topskatten – som reelt er en skat på viden – bør derfor være det primære indsatsområde for at reducere risikoen for hjerneflugt.

Formanden for Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd fandt det overraskende, at de korte og mellemlange videregående uddannelser ikke indgår i formandskabets anbefalinger. På disse to områder er der inden for de sidste år sket et afgørende kvalitetsløft både med hensyn til indhold og institutionsstruktur. Hun mente, at formandskabet burde have reflekteret over denne udvikling i forhold til at bryde den negative sociale arv. Formanden for FTF fremhævede, at uddannelsesindsatsen har et bredere perspektiv end økonomisk vækst. Eksempelvis er det også vigtigt at fremme demokrati og lighed. Hun var enig med formandskabet i, at det er problematisk at offentliggøre folkeskolernes karaktergennemsnit. Det vil give et endimensionalt billede af skolens virksomhed, der siger meget lidt om skolernes hverdag. Hun erklærede sig enig med formandskabet i, at finanslovsaftalen ikke løser praktikpladsproblemet. Aftalen kan derudover betyde en forringelse af uddannelsesgarantien, der især vil ramme udsatte grupper, som f.eks. flygtninge og indvandrere. Formanden for FTF fandt det meget problematisk at koble resultatet af evalueringer med taxameterbevillingerne, da det betyder, at uddannelsesinstitutionerne vil fokusere på de snævre mål, der ofte indgår i evalueringer. Hun mente, at diskussionsoplæggets analyser af sabbatårets betydning for et øget frafald på uddannelserne fører til en forhastet konklusion. Andre forhold, såsom modenhed og afklaring om uddannelsesvalg, har også betydning. Hun fandt analysen af social arv væsentlig og pegede i den forbindelse på behovet for bredere analyser af den sociale arvs betydning f.eks. i relation til børns vækst og vilkår.

Formanden for Dansk Industri fandt kapitlet om uddannelse særdeles spændende. Adgang til en velkvalificeret arbejdsstyrke er af afgørende betydning for virksomhedernes muligheder for at klare sig i den internationale konkurrence. Såvel i det offentlige uddannelsessystem som i virksomhederne investeres der mange penge på uddannelse. Han bifaldt derfor, at formandskabets analyser lægger op til at undersøge, om man får det rigtige ud af de store investeringer i uddannelse. Historisk er der en tæt sammenhæng mellem økonomisk vækst og investeringer i uddannelse og forskning. Investering i uddannelse er for den enkelte kendetegnet ved stor usikkerhed. Denne usikkerhed bliver mindre, når samfundet bidrager til finansieringen af uddannelse. Uddannelse stilles på en lang række områder gratis til rådighed for den enkelte. Det er positivt, hvis det sikrer en velkvalificeret arbejdsstyrke, da det er afgørende for, at virksomheder vil placere højproduktiv værdiskabelse og jobs i Danmark. I den forbindelse pegede formanden for DI på det problematiske i, at afkastet af uddannelse i Danmark ikke er så højt som i andre lande. Det høje danske skattetryk og de høje marginalskatte medvirker til, at afkastet for den enkelte og samfundet mindskes. Marginalskatterne mindsker den enkeltes arbejdsudbud og tilskyndelse til at dygtiggøre sig og arbejde i Danmark. En reduktion af marginalbeskatningen for højtuddannede er derfor nødvendig. Det høje skattetryk mindsker også incitamenterne til efteruddannelse. Efteruddannelse er vigtig, da den teknologiske udvikling fører til, at viden forældes hurtigere. Formanden for DI fandt derfor, at offentligt engagement i efteruddannelsen er vigtigt. Han slog fast, at DI til lægger fagligheden den allerstørste betydning – også i folkeskolen. Folkeskolen skal levere et fundament for, at de unge kan gå videre i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Han mente, at den nye aftale om erhvervsuddannelserne vil medvirke til at sikre et kvalificeret uddannelsesstilbud til alle unge. Afsluttende nævnte han, at kapitlet utvivlsomt vil inspirere DI's fremtidige arbejde.

Økonomi- og Erhvervsministeriets departementschef bemærkede, at kapitlet om uddannelse indeholder mange interessante analyser og resultater. Det gælder bl.a., at ikke alle uddannelser har et højt samfundsøkonomisk afkast. Han fandt det nyttigt, at formandskabet peger på behovet for evalueringer af ud-

dannelserne. Han mente, at formandskabet har interessante overvejelser om SU-systemet, herunder at justeringer af SU'en kan bruges til at fremme en hurtigere overgang fra de gymnasiale uddannelser til de videregående uddannelser, samt at SU på kandidatdelen erstattes af lån. Han pegede på, at en sådan omlægning af støttesystemet skal afvejes i forhold til andre hensyn. Et øget låneelement vil alt andet lige mindske tilskyndelsen til at tage en lang videregående uddannelse, da den lave lønspredning og de høje marginalskatter i forvejen hæmmer tilskyndelsen til at tage en lang videregående uddannelse. Han bemærkede endvidere, at en omlægning af SU-systemet bør ses i sammenhæng med, hvorvidt den modvirker den sociale arv. Han delte formandskabets bekymring for "hjerneflugt" fra Danmark. I forlængelse heraf pegede han på, at formandskabets forslag om at indføre et skattefradrag for alle personer, der har finansieret egen uddannelse, kan indebære et ikke uvæsentligt støttespild, hvilket må indgå i overvejelserne.

Finansministeriets departementschef kvitterede for kapitlets mange spændende empiriske analyser af det danske uddannelsessystem. Han konstaterede, at det er betryggende, at analyserne viser, at der er positive privat- og samfundsøkonomiske afkast af uddannelse. I den forbindelse pegede han på, at beregningerne ikke siger noget om afkastet ved en yderligere uddannelsesindsats. Den centrale udfordring er at få mere ud af de investerede midler og sikre hurtigere gennemløb i uddannelsessystemet. Han konstaterede, at hensigten med aftalen om skolepraktikken er at få de unge til at søge på områder, hvor der er efterspørgsel, og derigennem give de unge bedre beskæftigelsesmuligheder. Reduktionen i skolepraktikken skønnes derfor ikke at have utilsigtede effekter. Han påpegede endvidere, at der allerede i dag findes en række uddannelses tilbud, herunder på produktionsskoler, til bogligt svage unge.

Formanden for Danske Andelsselskaber så positivt på reformerne af erhvervsuddannelserne og voksen- og efteruddannelserne, som regeringen har gennemført. Han fandt det imidlertid utilfredsstillende, at virksomhederne er blevet pålagt stadig større omkostninger til disse områder i de senere år. Han savnede betragtninger om efteruddannelse til selvstændige i kapitlet, idet netop det høje efteruddannelsesniveau i landbruget har

haft betydning for erhvervets vækst og udvikling. Han fandt det uheldigt, at unge afslutter deres uddannelse senere og senere, sådan at de har færre år til at betale samfundet tilbage i form af skattebetalinger. Han bemærkede i den forbindelse, at landmandsuddannelsen giver et af de højeste samfundsøkonomiske afkast. Han fremførte endelig, at skattesystemet bør indrettes sådan, at personer ansøres til at anvende deres uddannelse optimalt erhvervsmæssigt. Højtuddannede bruger en stadig større del af deres tid i hjemmet, og skattesystemet bør derfor ændres, så det igen kan betale sig at arbejde inden for kompetenceområdet.

Repræsentanten for Handel, Transport og Serviceerhvervene mente, at kapitlet rummer mange spændende analyser, og han støttede formandskabet i, at det er vigtigt med øget evaluering af uddannelsesområdet. Han var dog skeptisk med hensyn til ønsket om at få flere bachelorer ud på arbejdsmarkedet og så hellere, at der kom flere kandidater. Han udtrykte støtte til tanken om, at taxametersystemet får en ny incitamentsstruktur, så det belønner institutioner, der tager højde for arbejdsmarkedets behov. De to vigtigste udfordringer på arbejdsmarkedet i de kommende år er at skaffe tilstrækkelig kvalificeret arbejdskraft samt at sikre en opkvalificering af arbejdsstyrken.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd takkede for et godt og inspirerende kapitel. Han fremførte endvidere, at det er paradoksalt, at de pædagogiske uddannelser giver så lavt afkast, når der anvendes så mange ressourcer på dem, og mente, at man burde skele til andre landes systemer for de pædagogiske uddannelser. Han advarede imod kun at bruge faglige evalueringer af folkeskolen som mål for resultatet, da det kunne være tilfældet, at det danske system gør personer mere innovative end f.eks. i de østasiatiske lande. Han var uenig i, at man ikke bør bruge uddannelsesplanlægning, idet det offentlige sidder inde med information, som bør bruges til at rådgive de unge i forbindelse med uddannelsesvalget. Selvom man nødvendigvis vil begå fejl i sådan en rådgivning, bør det ikke betyde, at den ikke skal gives. Han savnede også internationale analyser af eksempelvis, hvorfor andre lande er bedre til at bryde den sociale arv end Danmark. Han fandt i øvrigt, at Undervisningsministeriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi

og Udvikling i langt højere grad også burde kunne foretage økonomiske analyser svarende til formandskabets specialkapitler.

Formanden for Akademikernes Centralorganisation erklærede, at uddannelse bør være gratis og hæftede sig ved, at det overordnede billede, der tegnes af formandskabets analyser, er, at der er et positivt samfundsøkonomisk afkast af uddannelse. Han delte dog ikke formandskabets synspunkt om, at der er behov for flere bachelorer med erhvervskompetence, idet der ikke findes noget reelt arbejdsmarked for disse. Han mente, at formandskabet i realiteten anbefaler en omlægning af universitetssystemet over mod en angelsaksisk model, men mente ikke, at der er dokumentation for, at det skulle styrke vækstpotentialet i dansk økonomi. Han erklærede sig enig i, at der skal stilles store fleksibilitetskrav til akademikere, men var uenig i, at kandidatstuderende selv bør finansiere en større del af uddannelsen. Det vil blot forvride uddannelsesvalget. Formanden fremførte derudover, at oplysning og vejledning virker bedre på de 19-20-årige uddannelsesvalg end mindre justeringer i SU-systemet, idet modenhed og sociale forhold også spiller en væsentlig rolle. I forvejen er det sådan, at de, der færdiggør deres studie hurtigt, får en større livstidsindkomst. Han delte opfattelsen af, at gymnasiet skal være studieforberedende. Derimod forudså han en række problemer forude, hvis gymnasierne skal overgå til selveje og underlægges samme økonomiske vilkår som erhvervs gymnasierne.

En af de særligt sagkyndige, Ellen Andersen savnede en mere grundig beskrivelse af styringen af uddannelsessystemet, herunder erfaringerne med om adgangsbegrænsningen har virket eller ikke virket. Endelig fandt hun, at der mangler en egentlig makroøkonomisk oversigt og fandt det bemærkelsesværdigt, at en tabel viser, at der ikke er nogen stigning i andelen af personer med en videregående uddannelse samtidig med, at man omtaler uddannelsesniveaueet som have været voksende over tid.

Nationalbankdirektøren understregede, at det ikke er en løsning på problemerne i uddannelsessystemet, at man blot bevilliger flere penge. Han fandt desuden, at analyser af uddan-

nelsessystemet besværliggøres af, at det er vanskeligt at få indblik i undervisningsprocessen. Hvorfor er man f.eks. tilsyneladende bedre til matematik i Finland? Skyldes det indlæringsprocessen?

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, mente, at den tabte erhvervsfortjeneste under uddannelse burde lægges til de offentlige udgifter til uddannelse for at få det samlede beløb, samfundet bruger på uddannelse. Han fandt det uklart, når der i tabellerne med beregning af livstidsindkomster sammenlignes med personer med ungdomsuddannelse. Samtidig stillede han sig tvivlende overfor, om effekten af sabbatår på sandsynligheden for at gennemføre en lang videregående uddannelse er så stor, som formandskabet finder. Han mente, at tidshorizonten i denne analyse er for kort til at konkludere dette.

Formandskabet mente, at der havde været bred enighed om betydningen af uddannelse, samt at der havde været tilslutning til et øget behov for evaluering af uddannelser, fleksibilitet fra uddannelsessøgende og ændrede incitamentsstrukturer for alle i uddannelsessystemet. Med hensyn til uddannelsesplanlægning understregede formandskabet, at minutiøs planlægning er en dårlig ide, men at de informationer, det offentlige har om fremtidige behov, skal fremlægges åbent. Relevant og dækkende information er fremmende for uddannelsesvalget. Formandskabet konstaterede desuden, at der havde været udtrykt nogen skepsis overfor aftalen om skolepraktik.

Formandskabet sammenfattede, at der med hensyn til efteruddannelse havde været bred enighed om, at der er et stort behov, men nogen uenighed om, hvordan denne bør finansieres. Formandskabet understregede, at udgangspunktet for betragtningerne i rapporten er, at efteruddannelse er til gavn for både den enkelte medarbejder og virksomheden. Det potentielle problem med, at nogle arbejdsgivere vil nyde godt af systemet uden at bidrage deres del, kan i et vist omfang indkapsles på brancheniveau. Formandskabet anerkendte, at der i analysen vedrørende sabbatår kunne være problemer med tidshorizonten, men understregede, at lignende resultater blev opnået, hvis man øgede tidshorizonten med to år. Med hensyn til anbefalingerne om bachelorerne erklærede formandskabet sig enig i, at der for

nærværende ikke er et egentligt arbejdsmarked for disse grupper, men mente, at det afspejler det nuværende system, hvor bachelorer ikke har egentlig erhvervskompetence. Formandskabet understregede, at det ikke er dets opfattelse, at der skal uddannes færre kandidater, men det forekommer uhensigtsmæssigt at binde de studerende til fem års uddannelse eller mere – især i en situation, hvor optaget på de videregående uddannelser øges. Endelig præciserede formandskabet, at et eventuelt uddannelsesfradrag skal ses i sammenhæng med en delvis egenfinansiering af kandidatstudier. En sådan ordning vil være neutral for livsindkomsterne for dem, der ikke forlader det danske arbejdsmarked. Analyserne viser desuden, at den sociale arv ikke er fremtrædende, når først man har påbegyndt universitetet, så ordningen vil heller ikke virke forringende på mulighederne for at bryde den sociale arv.

København d. 11. december 2003

Torben M. Andersen Jørgen B. Mortensen Jan R. Skaksen